

Otázka: Viry a prokaryota

Předmět: Biologie

Přidal(a): Kateřina Petrová

VIRY

- nebuněčné organismy schopné rozmnožování pouze v hostitelské buňce
- mohou existovat pouze jako **nitrobuněční parazité**
- jejich původ je nejasný a existují různé teorie o jejich vzniku
- původci řady nepříjemných chorob
- viry bakterií se nazývají **bakteriofágy** - jsou vidět mikroskopem, např. při spále
- malá velikost - **20 - 30 nm**, proto dlouho unikaly pozornosti, a proto dříve byly objeveny bakterie
  - **virus** = holý genetický program - nejmenší virová částice, která může způsobit infekci

a množit se

- biologické chování je úzce spjato s biologií hostitelské buňky
- pouze nukleová kyselina (buď RNA nebo DNA, ale nikdy ne obě)
- obalen **bílkovinným obalem** = **kapsida (kapsid)** - jeho struktura je geometricky pravidelná
- některé kolem mají i **membránový obal** - slouží jako maskování → imunitní systém napadeného organismu ho špatně rozlišuje

- **viroid** - zvláštní viry popsané pouze u rostlin

- holá DNA, bez bílkovinného obalu

- **provirus** - souvisí s tím, jak se virus v buňce realizuje

- DNA se do hostitelské buňky dostane, ale neuplatňuje se hned (počká až bude oslaben)
- je momentálně neaktivní, ale již začleněn do genomu buňky
- stává se, že když se buňka dělí, tak se do všech nových buněk dostávají i ty nakažené, tzn. že se kopíruje

- **retrovirus** - způsobuje zpětný přepis (RNA → DNA → RNA → bílkovina)

- dojde často k malé změně → virus se chová jinak → nelze vymyslet účinné očkování
- např. - HIV virus - vytváří stále nové mutace
- onkogenní viry

PRŮBĚH VIROVÁ INFEKCE

1. PŘÍMÁ:

a) přilnutí viru na povrchu buňky je specifický proces - aby se virus mohl přichytit, musí mít hostitelská buňka na svém povrchu specifický obal s receptory (buňka je citlivá na virus).

- u buňky rozlišujeme ještě permisivitu buňky = schopnost buňky uskutečnit genetický program nukleové kyseliny viru poté, kdy vnikla do buňky

b) vniknutí viru do buňky - u bakteriofágů vniká jen nukleová kyselina

- u živočišných buněk celý virus

c) V hostitelské buňce se začnou syntetizovat enzymy podle genetické informace nukleové kyseliny viru → způsobí **rozklad chromozomu** → virová nukleová kyselina se replikuje → hostitelská buňka praskne = **lýza buňky** → vypouští vzniklé viriony do prostředí, které infikuje

2. PŘES PROVIRUS: virus se začlení do genomu buňky a čeká, až bude **organismus oslaben a pak zaútočí** (buňky se stávají často nádorové)

-antivirotika - na viry, ale jsou malé, drahé a hodně vedlejších účinků

-očkování - lze pouze u virů, které nejsou retro, tzn. u virů, které se nemění

VIROVÉ CHOROBY

U rostlin: 1. mozaiková choroba - tabáku, rajčat, brambor (lilkovité)

U živočichů: 1. kulhavka, slintavka - nepříjemné puchýřky na tlamě či končetinách, podobné

2. mor - drůbež

3. mixomatóza - králíci, většinou smrtelné

4. vzteklina - původně u živočichů, psi - povinné očkování

- napadá nervovou tkáň

- dlouhá inkubační doba

- i ve slinách → pokousání → i na člověka se může dostat → může

dojít i ke smrti

U člověka

- 1. Způsobené DNA viry

a) virus pravých neštovic - očkováním se ho podařilo zničit - dnes už se neočkuje

b) opary - herpes simplex

c) virus planých neštovic

d) virus EB = Epstein-Barové - únavový syndrom - mononukleóza

e) bradavice

f) hepatitida (žloutenka) typu B - přenosná přes krev

g) adenoviry - záněty dýchacích cest, průjmy

- 2. Způsobené RNA viry -

a) virus chřipky   b) příušnice   c) spalničky

d) hepat. A, C, E   e) dětská obrna   f) rýma

g) slintavka   h) kulhavka   i) zarděnky

j) žlutá zimnice   k) ebola   l) virus sars

DĚLENÍ PODLE ZPŮSOBU NÁKAZY:

RESPIRAČNÍ VIRY

- kapénová infekce (mluvení, kašlání - se vzduchem se přenáší i částičky slin s viry a jiný oslabený organismus je přijímá)

a) rhinoviry - rýma, záněty dýchacích cest

b) sars - těžké záněty dýchacích cest - až smrtelné

- začal se šířit ve V Asii

c) virus chřipky - několik podtypů - A, B, C

- jeden virus má DNA rozdělen do 7-8 segmentů a záleží ,jak se každý rok nakombinují

→ stále nové typy

- segmentů je až 20 →hodně kombinovatelné
- existuje očkování - účinnost 70%
- po celém světě bylo několik pandemií (1918 - epidemie - smrt 20 milionu lidí, více než v 1. Světové válce = španělská chřipka)
- projevy: horečky, schvácenost, bolest svalů a kloubů, rýma, kašel
- nebezpečné pro malé děti, staré lidi a pro lidi s oslabeným organismem
- **ptačí chřipka** = nejvíce postihuje mladou zdravou generaci s dobrou imunitou

→ ničí imunitní systém (i prasečí chřipka)

- má ložisko u ptáků, ale museli by jsme s nimi žít v úzkém kontaktu

- **prasečí chřipka** - můžeme snadno dostat i my

- má rychlý nástup - léku (Tamiflu) je potřeba hodně hned na začátku

jinak je to zbytečné

- Očkování proti běžné chřipce nechrání před chřipkou ptačí a prasečí

d) dětské nemoci - příušnice, spalničky, zarděnky

- dnes očkování proti všem → malý výskyt

- vysoká infekčnost, ale neumíralo se na to
- průběh není dramatický, ale člověk musí být v klidu, jinak hrozí záněty
- zarděnky + těhotenství v prvních měsících → vážné poškození plodu
- dříve se očkovaly jen holky

2. OROFEKÁLNĚ PŘENOSNÉ VIRY = pomocí trávicího traktu

- neobalené, odolnější viry
- přenos kontaminovanými předměty, potravou, vodou
- i několik týdnů v infekčním stadiu v zemním prostředí
- množí se na střevní sliznici → průjmy

a) virus dětské obrny - vyvolává lehké střevní příznaky, ale cca v 1% napadá neurony v předních

rozích míšních ovládající kosterní svaly → obrna kosterních svalů

- Očkování → nepíchá se jako všechna ostatní, ale jí se
- V posledních 30 letech není, léčilo se v Janských lázních

b) virus hepatitidy A - dlouho přežívá v zemním prostředí

= nemoc špinavých rukou

c) rotaviry - způsobují průjmy → pro kojence nebezpečné

ARBOVIRY = viry přenášené členovci

- rezervoárem jsou hlodavci, savci a ptáci

- přenašečem je klíště, hmyz

a) virus klíšťové encefalitidy - přenašečem je klíště a rezervoárem hlodavci

- nákaza i přes mléko infikovaných domácích zvířat

- má chřipkové příznaky → obrny různých svalů, když se nezničí

- účinná očkovací vakcína

b) žlutá zimnice - virus postihuje hlavně játra → žloutenka

- přenašeč: určitý druh komára

c) horečka dengue - často končí smrtí, hlavně v tropických oblastech

- horečnaté, s kožní vyrážkou, bolest svalů a kloubů

PŘÍRODNĚ OHNISKOVÉ NÁKAZY NEPŘENOSNÉ ČLENOVCI

a) vzteklna - nakažlivý pro všechny teplomilné obratlovce - hl. liška, netopýr, hlodavci

- dlouhá inkubační doba

- virus vylučován slinami

-přenos: kousnutím nebo poškrábáním od zvířete

- nervová povaha: šíří se uvnitř buněk do spánkového nervstva

- po 10 dnech podráždění, brnění → pak pocení, křeče svalů → svalová obrna, zástava dech

- Paster zavedl pasivní očkování, dnes aktivní

b) viry lassa

ebola - horečky s krvavými průjmy, zápal plic → u člověka v 80% smrtelné

- virus si zvykl na svého hostitele → dlouhá inkubační doba

VIRY PŘEDÁVANÉ MEZILIDSKÝM KONTAKTEM = adaptované na člověka a na primáty

- chronická a dlouhodobá onemocnění

a) herpetické viry - šíří se kontaktem sliznic - na ní se tvoří afty

- množí se v pokožce, kde tvoří puchýřky - tekutina z nich je vysoce infekční

- pásové opary

b) plané neštovice - virus EB - mononukleóza

c) hepatitida typu B - přenos spermatem, krví, slinami, mateřským mlékem = tělní tekutiny

- i mimo tělo vydrží 5-6 týdnů

- Dnes všichni očkování

d) pravé neštovice - proti nim bylo zavedeno Očkování, protože byla velká úmrtnost

- 1. Choroba, která se podařila očkováním vymýtit → už se neočkují

e) HIV virus - způsobuje AIDS - zjištěno až v roce 1983

- začal se šířit mezi homosexuály, pak mezi narkomany

- přenos přes krev, tělní tekutiny a pohlavní styk

- způsobuje snížení obranyschopnosti → vyřazují z činnosti T- lymfocyty → postihuje

Imunitní systém

-Dlouhá inkubační doba

- retrovirus → neexistuje očkování

PRIONY

- Nejsou to viry, ale jsou také infekční
- Nemají DNA (viry mají)
- Je to pouze jenom bílkovina bez nukleové kyseliny
- **Prionový protein** = konfigurace proteinu, který máme v těle (nutí náš, aby se změnil na ty špatné), hromadí se v nervstvu → poruchy CNS, demence, smrt
- **Nemoc šílených krav BSE** - vzniká tak, že telata nepila mléko od krávy a krmila se

náhražkou vyráběna z kafilárního tuku=rozemleté mrtvoly

- **Crojtveld-jakubova choroba CJD** = lidská verze
- Neničí se teplem (bakterie a viry ano)
- Dlouhá inkubační doba - až 10 let

- Infekce se dostala ke člověku po jídání mozků a nakažených částí-ganglia, ne z masa
- Na Guyneji - **kura**
- Stejný původ má **klusavka u ovcí = scrapie**

PROKARYOTA → BAKTERIE

BAKTERIÁLNÍ BUŇKA

- **buněčná stěna** - s látkou peptidoglyken (burein)

- slouží k mechanické ochraně buňky

- **slizové pouzdro (glykokalix)** - na vrchu, polysacharid

- **plazmatická membrána** - spodnější obal, stejná u všech buněk

- z fosfolipidů - ze strany kde je zbytek kys. Fosforečné je smáčivá, na druhé

ne → dvojvrstvá

- chemická ochrana

- velmi tenká, polotekutá, polopropustná (malé části projdou)

- **nukleozom** = bakteriální chromozom

- **cytoplazma** - uvnitř buňky, rosolovité prostředí, proměnlivé složení

- vodný roztok s organickými i anorganickými látkami

- důležité organely - **ribozomy** - nezbytně nutné → ve všech buňkách

- funkce proteosyntézy → vznik bílkovin
- probíhají zde všechny děje
- **bičíky** - mohou mít, ale nemusí, jiné složení než eukaryotní
- **fimbrie** - nepohybují se na rozdíl od bičíků, krátké
- menší než eukaryotní, ale plně funkční
- nejstarší už před 3,5 miliardami
- **málo pestré v tvarech** - koky, diplokoky, streptokoky, diplokoky
- tyčinky, vibrio, tyčinky s bičíky, spirochéta, spirily
- mykoplazmata - bakterie, které vypadají jako houby
- velká pestrost v biochemické stránce oproti eukaryotní buňce - produkují plyn, methan, vodík, kyseliny, zásady
- **plazmidy** - můžou je mít, = malé molekuly DNA
- bakterie si je vzájemně předávají
- geny, které umožňují přežití a pro rezistenci proti antibiotikům
- nejsou bezprostředně nutné pro přežití, hl. geny umožňující přežití v stížených podm.
- **jádro** - bez jaderného obalu, bez histomů

Jsou obojí:

→ **autotrofní** - je schopna vyjít jen z anorganických látek, ze kterých si tvoří organické látky

-rostliny, sinice - fotosyntéza,

- sírné bakterie - chemosyntéza

→**heterotrofní** - musí přijmout org. látky, protože si je samo nevyrobí →**predace**=sežerou jiný org.

→**saprofyté**=berou z mrtvých

- Sinice která fotosyntetizuje - má tylakoidy= ploché měchýřky s chlorofylem A

. sinice nikdy nemá chloroplasty, které má eukaryotní b.

- Bakterie, která fotosyntetizuje - má bakteriochlorofyl, nemá chloroplasty

-většina bakterií je neškodná a mají řadu **využití** - rozkladači, dekompozitor, výroba mléčných výrobků, produkují různé plyny, kyseliny, alkoholy, ovlivňují koloběh dusíku

→ **symbiotické bakterie** - vztah oboustranně prospěšný

- Bakterie se objevují hned po narození při průchodu pochvou, při kojení
- U člověka - Escherichia coli - ve střevě (dojídá ve střevě, to co jsme nestrávili my a

produkuje vitamin B12)

-když se přemnoží → průjemy

→ **komenzálové** - pro jednoho prospěšné a druhému nevadí

- Streptokoky - dojírají zbytky, ale namají žádný přínos
- Nevadí, ani neprospívají, ale zabírají místo → nedostane se tam už patogení bakterie

→ **parazité** - jeden má prospěch a druhému škodí

→ **patogenní bakterie** - tvoří minimum ze všech bakterií → choroby

-na bakterie najdeme vhodná antibiotika, včasné podání → zkrácení průběhu léčby

-Penicilin - objeven 1939

- antibiotika se hodně používají → snižuje se jejich účinnost

DĚLENÍ PODLE TVARU:

1.GRAMPOZITIVNÍ KOKY = barví se modře, kulovitý tvar

1. Stafylokoky - netvoří spóry, odolné

-produkce enzymů a toxinu →způsobují hnisání ran, vředy, abscesy

- dostane se do krve →sepsy - celková otrava organismu, postupné selhávání

celého oběhu

-Staphylococcus Aureus = zlatý stafylokok → těžké průjmy

- žije na kůži (ne na zdravé, ale když je poraněna →

desinfekce se okolí rány, aby tam bakterie nepronikly

Streptokoky - komenzálové v dýchacích cestách

-Streptococcus pyogenes → **angina, spála(+viry)**, záněty mandlí a hltanu

- bakteriofág, spálová angina

GRAMNEGATIVNÍ KOKY= barví růžově

a) Neisseria gonorea - původce kapavky - gonokok

- pohlavně přenosná, ptž bakterie je citlivá na vnější prost-

ředí, kde nepřežívá

-přenos ze sliznice na sliznici

-muži - záněty močové trubice, hnisavý výtok, i neplodnost

-ženy-záněty vejcovodů, sterilita

b) Neisseria meningitis - meningokok

- zánět mozkových blan - infekce probíhá velmi rychle - smrt během pár dní

- při oslabeném organismu napadá

GRAMPOZITIVNÍ TYČKY

a) *Listeria monocytogenes* - původce listeriózy

- výskyt hlavně v půdě, ve vnějším prostředí
- dobrému imunitnímu systému nevadí → problémy u novorozenců a u oslabených lidí
- nákaza hlavně přes nepasterizované sýry
- v těhotenství způsobuje i potrat

b) *Bacillus anthracis* - původce sněti slezinné (antrax)

- může sportovat → spóry jsou šířeny vzduchem
- obavy z použití jako biologická zbraň
- hl. v srsti zvířat, lze vdechnout, sníst
- přes 3/4 končí smrtí

GRAMNEGATIVNÍ TYČKY

a) *Legionella* - teplomilná bakterie, v teplých stojatých vodách, bazény, klimatizační zařízení

- u oslabených jedinců

-název: účastníci sjezdu Legie tím onemocněli

b) Francisella tularensis - původce tulamérie

- nákaza přes králíky a zajíce divoce žijící, klíšťata, pití kontaminované vody,

Krev sající hmyz

-projevy záleží na způsobu nákazy - průjmy, zažívací trakt, průjmy,..

c) Haemophilus influenzae - záněty dýchacích cest - podobné příznaky chřipce

- odolná vůči antibiotikům, většině lidí nevadí

ENTEROBAKTERIE - gramnegativní tyčky

- některé neškodí, ale některé tvoří patogeny

-známo asi 240 bakterií

a) Salmonela - velmi odolná i vnějšmu prostředí → mimo tělo přežije i roky

- způsobuje břišní tyfus, paratyfus, salmonelózy

b) Salmonela typhi - původce tyfu, průjmy + vysoké teploty

- lidský patogen a bacilonosič (ten nemá příznaky onemocnění, ale je infekční)

-vylučuje se stolicí a nákaza kontaminovanou vodou

- pronikají do krevního oběhu → celkové oslabení, i smrt

= hlavnička

c) Salmonela paratyphi - lehčí forma - průjmy se zvýšenou teplotou

- zdroj infekce - vejce, majonéza, mastné výrobky, drůbeží výrobky

d) shigela - průjmy s horečkou, přenos přímým kontaktem

e) Yersinia pestis - původce moru - hl. plicní forma = plicní mor - příznaky těžkého zánětu plic

- léčba antibiotiky

- dýmějový mor - hl. v minulosti, přenos přes blechu morovou, vředy

f) Vibrio cholerae - původce cholery

- přilne k epitelu střeva → produkce toxinu → průjmy, dehydratace, rozvrat vnitřního prostředí

g) Helicobacter pylori - v žaludku, objevena 1983

- původce žaludečního vředu - natráví žaludeční stěny

ANAEROBNÍ BAKTERIE = nepotřebují kyslík

- prostředí s kyslíkem pro ně znamená smrt → aby tam přežili tvoří spory

a) Clostridium tetani - původce tetanu → nebezpečné → smrt

- sportuje, citlivá na kyslík - oxidační činidla ho zničí

- napadá nervovou tkáň - ochrnutí svalů → smrt udušením
- očkování už u miminek a přeočkování po 10 - 15 letech

b) Clostridium botulinum - vyrábí toxin - klobásový jed (botulotoxin)

- daří se mu v teple, v konzervách sporuluje → těžké otravy
- využití v kosmetice
- obrny, dvojité vidění, obrna dýchacích svalů

MYKOBACTERIE

- tvoří útvary podobné podhoubí
- dlouhá generační doba

a) Mycobacterium tuberculosis - původce tuberkulózy - generační doba 20 dnů

- označuje se jako Kokův bacil (objevitel Kok)
- napadá hl. plicní tkáň u oslabených jedinců
- častější než AIDS → očkování

b) Mycobacterium leprae - lepra (malomocenství)

- dlouhá inkubační doba

- při dlouhém kontaktu s osobou se nakazíme → málo infekční
- tvorba tuhých podkožních uzlů, deformace těla (lví obličej)

SPIROCHÉTY

- bakterie dlouhé a hodně stočené

a) Treponema pallidum - původce syfilis - pohlavně přenosné

- citlivé na vnější prostředí

- stádia: 1. Tvrdý vřed - v místě vzniku infekce

2. Kožní vyrážka

3. Postižení cév a NS

- nevratné změny v celém organismu, poruchy citlivosti, chůze

b) Borrelia burgendorfi - původce boreliózy - popsána v 80. letech 20. století

- má 3 fáze a ve třetí napadá životně důležité orgány

- přenos klíšťaty, krev sajícím hmyzem

- není očkování

- v místě vzniku červená skvrna, zvětšuje se, pak zmizí a pak znovu vypukne

CHLAMYDIE

- malé, nitrobuněční parazité
- nemají vlastní metabolismus → závislé na hostitelské buňce
- nemoci močopohlavního traktu, oka, dýchacích cest
- přenos i pohlavním stykem
- riziko neplodnosti, poruchy plodu
- velké chronické potíže

RICKETTSIE

a) **Rickettsie prowazecki** - původce skvrnitého tyfu

- přenašeč: veš šatní
- projevy: zimnice, třesavka,.. jedny z nejjednodušších prokaryot

OČKOVÁNÍ:

VIROVÁ: dětská obrna, chřipka, hepatitida A,B, příušnice, spalničky, zarděnky, klíčová encefalitida,

BAKTERIÁLNÍ: TBC, tetanus, záškrť, dávivý= černý kašel

MIKROBIOLOGIE

- Obor, který se zabývá pozorováním mikroorganismů, včetně bakterií
- kultivace= Robert Koch, L. Pasteur = pěstování organismů
- provádí se na živých půdách - pevné (agar z červených řas)
- tekuté (bujón)
- používají se Petriho misky
- do živých půd se dá přidat indikátor (= ukazátor) - v místě, kde je bakterie to zčervená
- tam kde je zásada to zmodrá
- bakterie využívají různé substráty a tvoří různé produkty

BAKTERIE

- na základě Escherichii coli se testuje pitná voda, protože dlouho přežívá mimo střevo
- průmyslové využití bakterií: čistírny odpadních vod

Výroba léků, inzulínu, mléčné výrobky, sýry

Biotechnologie = tvoří něco, co mi potřebujeme

- ochrana před bakteriemi: hygiena, desinfekční prostředky, pasterizace

-zničení bakterií: chemické látky, pasterizace, chlor, jod, fenoly

-dělení: 1. ARCHEBAKTERIE - nemají peptidoglyken

- žijí v extrémních podmínkách - bakterie horkých sirných pramenů

- neprokázalo se, že jsou starší (arche=starý)

- metanogenní bakterie

2. EUBAKTERIE - mají peptidoglykan